

Høgskulen på Vestlandet

Bacheloroppgave

BLU-BACH15

Predefinert informasjon

Startdato:	04-01-2019 09:00	Termin:	2018 HØST
Sluttdato:	11-01-2019 14:00	Vurderingsform:	Norsk 6-trinns skala (A-F)
Eksamensform:	Bacheloroppgave	Studiepoeng:	15
SIS-kode:	203 BLU-BACH15 1 BOPPG 2018 HØST		
Intern sensor:	(Anonymisert)		

Deltaker

Kandidatnr.: 29

Informasjon fra deltaker

Tittel *: Barnehagelærernes perspektiv på utfordrende atferd og håndteringsstrategier

Antall ord *: 9122

Tro- og loverklæring *: Ja

Jeg bekrefter at jeg har Ja
registrert oppgavetittelen
på norsk og engelsk i
StudentWeb og vet at
denne vil stå på
vitnemålet mitt *:

Gruppe

Gruppenavn: (Anonymisert)

Gruppenummer: 22

Andre medlemmer i gruppen: Deltakeren har innlevert i en enkeltmannsgruppe

Jeg godkjenner avtalen om publisering av masteroppgaven min *

Ja

Høgskulen
på Vestlandet

BACHELOROPPGAVE

Barnehagelærernes perspektiv på
utfordrende atferd og
håndteringsstrategier

Kindergarten teachers perspective
on challenging behavior and
management strategies

Kevin Smit

Barnehagelærerutdanningen

HVL Campus Stord

Veileder: Marit Frimannslund

11.01.2019

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 10.

Sammendrag

Denne undersøkelsen tar for seg problemstillingen «Hva legger barnehagelærere i begrepet utfordrende atferd, og hvordan kan denne atferden håndteres?», og handler om utfordrende atferd, et fenomen som stadig er aktuelt - ikke bare i barnehagen, men også i andre institusjoner. Denne undersøkelsen baserer seg på at atferden ikke er en del av barnet, men at det er et uttrykk barnet har når det ikke blir forstått eller møtt på en tilstrekkelig måte. Det skal også nevnes at undersøkelsen baserer seg på normal utfordrende atferd, og ikke en diagnosebasert atferd. Undersøkelsen handler om hva tre forskjellige barnehagelærere legger i begrepet utfordrende atferd, og hvordan de kan håndtere denne atferden i barnehagen. For å finne ut hva disse tre forskjellige barnehagelærerne legger i begrepet utfordrende atferd, og hvordan de kan håndtere denne atferden, valgte jeg å benytte meg av den kvalitative tilnæringsmetoden. Tanken bak dette var at jeg ønsket å få et dypt innblikk i barnehagelærernes subjektive forståelse av temaet utfordrende atferd, og for å få en forståelse av deres tanker og ideer på hvordan man kan håndtere utfordrende atferd.

Undersøkelsen består av et teorigapittel der jeg definerer og får fram ulike perspektiv på begrepet utfordrende atferd – både et sosialt perspektiv og et psykologisk perspektiv. I tillegg skriver jeg om sosial kompetanse og tilknytning, noe jeg mener er relevante begreper i temaet utfordrende atferd. Den mest brukte litteraturen i teoridelen er Lund (2012) og Ogden (2009 & 2015). Deretter blir det presentert nasjonal og internasjonal forskning som er med på å gi undersøkelsen et faglig perspektiv. I metodekapitlet begrunner jeg valgene mine i forhold til tilnærmingen på oppgaven. Deretter blir funnene presentert og drøftet. Undersøkelsen avsluttes med en konklusjon.

Det første målet med denne oppgaven var å få en forståelse av hva barnehagelærere legger i begrepet utfordrende atferd. I undersøkelsen fant jeg ut at samtlige barnehagelærere brukte forskjellig ord på å beskrive utfordrende atferd. En fellesnevner er at de indirekte definerer utfordrende atferd som et samhandlingsproblem. Det andre målet med denne oppgaven var å få bedre kunnskaper om hvordan utfordrende atferd kan håndteres. Dermed ønsket jeg å undersøke hvilke håndteringsstrategier barnehagelærerne benyttet seg av i praksis. Håndteringsstrategiene som ble brukt av barnehagelærerne jeg intervjuet var blant annet bruk av sosial kompetanse, arbeid i små grupper, og det å se i fra barnets perspektiv (prøve å forstå barnet og dets situasjon) og dermed prøve å finne årsaken til hva det er som fører barnet i konflikt med miljøet.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning: Bakgrunn for valg av tema	4
1.1 Problemstilling.....	4
1.2 Avgrensning.....	4
1.3 Oppbygging.....	5
2.0 Teorikapittel	6
2.1 Hva er utfordrende atferd	6
2.2 Forekomst av utfordrende atferd i barnehagen	7
2.3 Utagerende atferd (eksternalisert atferd)	7
2.4 Innagerende atferd (internalisert atferd)	8
2.5 Hvordan kan man håndtere utfordrende atferd?.....	8
2.5.1 Sosial kompetanse	9
2.5.2 Tilknytning.....	10
3.0 Forskning	11
3.1 Tidligere forskning – håndteringsanbefalinger og håndteringer i praksis.....	11
4.0 Metodekapittel	13
4.1 Kvalitativ metode	13
4.2 Intervju	13
4.3 Kvalitativt spørreskjema	14
4.4 Hvordan skal jeg gjennomføre samtalen og intervjuet?	15
4.5 Utvalg og etiske hensyn	16
4.6 Kvalitet: Gyldighet og pålitelighet	17
5.0 Presentasjon av data: Resultat	19
5.1 Intervju: Hva legger Informant 1 i begrepet utfordrende atferd?	19
5.1.1 Hvordan kan Informant 1 håndtere utfordrende atferd?	19
5.2 Intervju: Hva legger Informant 2 i begrepet utfordrende atferd?	20
5.2.1 Hvordan kan Informant 2 håndtere utfordrende atferd?	20
5.3 Kvalitativt spørreskjema: Hva legger Informant 3 i begrepet utfordrende atferd?.	21
5.3.1 Hvordan kan Informant 3 håndtere utfordrende atferd?	21
6.0 Drøfting	22
6.1 Hva legger barnehagelærere i begrepet utfordrende atferd.....	22
6.2 Samhandlingsproblemer	23
6.3 Hvordan kan barnehagelærere håndtere utfordrende atferd – hvilke strategier blir brukt?	24
6.3.1 Arbeid med sosial kompetanse	25
6.3.2 Arbeid med små grupper.....	26
6.3.3 Å forstå barnets verden	26
7.0 Konklusjon og avslutning	28
Litteraturliste	29
Vedlegg.....	31
Vedlegg 1	31
Vedlegg 2	32

1.0 Innledning: Bakgrunn for valg av tema

Bakgrunnen for at jeg valgte akkurat dette temaet var fordi at jeg en gang opplevde meg selv som håpløs i møte med en gutt som utfordret atferdsmessig. Derfor ønsket jeg å sette meg inn i temaet, og skaffe meg kunnskap som kan hjelpe meg i fremtidige møter med barn som utfordrer. På denne måten håper jeg at kunnskapen undersøkelsen gir meg vil gjøre meg mer forberedt på slike møter.

1.1 Problemstilling

I denne undersøkelsen ønsket jeg å finne ut av hva barnehagelærere legger i begrepet utfordrende atferd, og hvordan de kan håndtere det. Problemstillingen ble dermed: «Hva legger barnehagelærere i begrepet utfordrende atferd, og hvordan kan denne atferden håndteres?». Dette inngår i et tema som stadig er aktuelt, og forskning viser at det er viktig å ta tak i utfordrende atferd tidlig i hendelsesforløpet (Halsan, 2012).

1.2 Avgrensning

I denne undersøkelsen vektlegges det at den utfordrende atferden *ikke* er en del av barnet, men at det er både fysiske og psykiske faktorer som ligger til grunn for at barnet viser utfordrende atferd (Lund, 2012, s. 22). Betegnelsen *utfordrende barn* forekommer i litteraturen, og dette er et uheldig begrep. Den utfordrende atferden blir i dette begrepet (utfordrende barn) framstilt som en del av barnet. Utfordrende atferd er et uttrykk barn har, og som er et resultat av at barnet ikke blir forstått eller møtt på en tilstrekkelig måte i sosiale sammenhenger (Sandgrind, 2018). Jeg har i denne undersøkelsen lagt vekt på hvordan man kan håndtere *normal* utfordrende atferd, og ikke diagnosebasert utfordrende atferd. Drugli (2013, s. 46) skriver at utfordrende atferd er et normalt fenomen, og at den utfordrende atferden skyldes utviklingsperioder i barns oppvekst. Hvis den utfordrende atferden er gjentakende og vedvarende derimot, kan man etter hvert vurdere om atferden skyldes en underliggende diagnose (*ICD-10*, 2006, s. 263).

Et av spørsmålene i problemstillingen tar for seg hvordan barnehagelærere kan håndtere utfordrende atferd. Det legges et ekstra trykk på kan, fordi det finnes ingen fasitsvar på hva som er helt riktig. Barn og mennesker er subjektive vesener, og har derfor sine egne oppfatninger og forståelser om det som skjer. Noen håndteringsstrategier kan ha positive effekter på de utfordringer som barnet viser i situasjonen, mens andre strategier kan ha negative effekter, og dermed forsterke utfordringene barnet viser (Kinge, 2015, s. 18).

1.3 Oppbygging

I denne undersøkelsen starter jeg med å presentere relevante begreper, teori og forskning. Deretter vil jeg gå gjennom hvilke metoder jeg har brukt, og begrunne disse valgene. Dette blir etterfulgt av presentasjon av datainnsamlingen som etter hvert glir over i drøftingsdelen. Avslutningsvis vil jeg også skrive en konklusjon. Litteraturlisten og vedlegg kan bli funnet etter konklusjonen.

2.0 Teorikapittel

Problemstillingen «Hva legger barnehagelærere i begrepet utfordrende atferd, og hvordan kan denne atferden håndteres?» inneholder begrepet *utfordrende atferd* som er sentralt i denne undersøkelsen. Begrepet vil bli presentert i dette kapitlet i ulike faglige perspektiver. Videre i dette kapitlet skal jeg presentere relevant teori som skal brukes i drøftings- og konklusjonsdelen til å få fram ulike perspektiv på funnene i undersøkelsen.

2.1 Hva er utfordrende atferd

Utfordrende atferd er et komplekst begrep og begrepet er definert på ulike måter av forskjellige fagfolk. I dette kapitlet vil begrepet utfordrende atferd bli presentert fra et sosialt perspektiv og et psykologisk perspektiv. Lund (2012, s. 22) skriver følgende om utfordrende atferd fra det sosiale perspektivet:

Atferden blir en utfordring for omgivelsene når den bryter med forventet atferd, skaper utrygghet og hindrer samarbeid og åpen kommunikasjon. Atferden blir en utfordring for barnet og ungdommen når den hindrer læring og stabile og trygge relasjoner og øker frykten for å formidle sin sårbarhet. Konsekvensene kan bli utrygghet, depresjon, angst, avvissning, ensomhet og økt indre og/eller ytre aggresjonsuttrykk.

Lund (2012) får i dette sitatet fram hva utfordrende atferd er, hvilke utfordringer det kan by på og hvilke konsekvenser utfordrende atferd kan forårsake. Utfordrende atferd er et sårt tema som kan skape ubehageligheter både for det barnet som utfordrer, og de barna det omgås med. Videre skriver Lund (2012, s. 22) at ”en slik definisjon av atferdsvansker bygger på en forståelse av at vansker oppstår i samspill med omgivelsene.” I tillegg poengterer Lund (2012, s. 22) at ”vanskene er ikke *i* barnet, men blir til når den møter krav og forventninger som barnet (...) ikke klarer å imøtegå”.

I følge Ogden (2009, s. 16) er utfordrende atferd et begrep som gjennom årene er blitt beskrevet med mange faguttrykk, som for eksempel tilpasningsvansker, sosiale og emosjonelle problemer, atferdsvansker og psykososiale problemer. Disse faguttrykkene kan vise til både atferden og hvordan man fungerer i institusjoner, men også generelt om samhandlingsvansker eller samspillsproblemer. Ogden (2009, s. 16) nevner også at det innen psykologien er blitt brukt en rekke begreper for å definere utfordrende atferd som opposisjonell atferd, hyperkinestetisk forstyrrelse, depressiv atferdsforstyrrelse og antisosial

atferd. Disse begrepene er mer aktuelle for diagnosebasert utfordrende atferd (*ICD-10*, 2006, s. 263-265).

2.2 Forekomst av utfordrende atferd i barnehagen

Egger og Angold (sitert i Drugli, 2013, s. 46) skriver følgende om forekomsten av utfordrende atferd i barnehagen:

Førskolealderen er en utviklingsperiode da blant annet barnets kontroll over følelser og atferd blir etablert. Dette innebærer for eksempel at evnen til å regulere sinne, håndtere frustrasjon og la være å møte negative stimuli med uhensiktsmessige verbale eller fysiske responser øker for de fleste barn i denne perioden.

Dette sitatet er med på å understreke at det er vanlig å møte på barn som viser utfordrende atferd i barnehagen. Det er først når den utfordrende atferden er langvarig og skaper problemer for egen og andres utvikling at varsellympene kan begynne å blinke (Powell, Dunlap & Fox, 2006). Ogden (2015, s. 12) poengterer at problematferd, eller utfordrende atferd, kan komme til uttrykk på mange måter, og at det kan komme til uttrykk uavhengig om barnet har en psykisk lidelse eller ikke.

2.3 Utagerende atferd (eksternalisert atferd)

Vi kan skille mellom to hovedtyper utfordrende atferd. Den *utagerende atferden* og den *innagerende atferden*. Bø og Helle (2002, s. 263) skriver at utagerende atferd, eller eksternalisert atferd, innenfor psykologien defineres som: ”atferd karakterisert ved at personen lar oppdemmet aggresjon, sinne, frustrasjon og/eller fortrenge følelser/motiver få fritt utløp”. Videre skriver Bø og Helle (2002, s 263) at utagerende atferd i allmenn språkbruk defineres som: ”atferd som bringer individet i konflikt med miljøet. Atferden er ikke nødvendigvis utelukkende forårsaket av individet selv, men kan også skyldes uheldig påvirkning av miljøet.”

Utagerende atferd kan komme til uttrykk på mange måter hos barn og unge i barnehagen og i andre institusjoner (Ogden, 2015, s. 12). Det er subjektivt hva de voksne opplever som utagerende atferd, men eksempler på den nevnte atferden kan være ulydighet, å drive med ramp, å protestere, å vise aggressiv oppførsel, å være høylytt, å få raserianfall, å vise mangel på samarbeidsvilje også videre (Ogden, 2015, s. 69-70). Utagerende atferd er altså en atferd

som kan påvirke ytre elementer som medmennesker og/eller gjenstander, og som kan oppleves negativt. I tillegg vil hva som anses som utfordrende atferd variere med alder, kultur og andre faktorer, mener Overland (sitert i Drugli, 2013, s. 135).

2.4 Innagerende atferd (internalisert atferd)

Lund (2012, s. 27) definerer innagerende atferd slik: ”Innagerende atferd er en benevnelse på en atferd der følelser, opplevelser og tanker holdes og vendes innover mot en selv. Uttrykk som kommuniseres, kan være sårbar, avvisende, deprimert, tilbaketrukket, angst og usikkerhet.” Innagerende atferd, eller internalisert atferdsproblem, kan være vanskelig å fange opp i forhold til utagerende atferd, og er ofte en atferd som bagatelliseres på både barnehage- og skolenivå, skriver Lund (2012, s. 26). Innagerende atferd kan være et nonverbalt- og verbalt språk barnet har for å uttrykke at noe er galt, og for å vise at de ikke har det godt med seg selv. Ved siden av de som viser innagerende atferd har du også de som har en introvert personlighet. Å være introvert blir betegnet som en innadvendt personlighet ”hos mennesker som tillegger sine egne, indre opplevelser en dominerende betydning” (Kennair, 2018). En introvert personlighet må ikke forveksles med en innagerende atferd.

Lund (2012, s. 27) skriver at det finnes to sider som er typisk for hvordan innagerende atferd kan vise seg. På den første siden har vi atferden som vendes innover mot en selv. Barnet vil da kunne skape negative forventninger til seg selv, og ofte skapte selvdestruktive budskaper. Vi kan kalle denne negative prosessen for en ond sirkel, som fører til at barnet har negative indre dialoger med seg selv, og som igjen legger opp til at barnet blir hemmet til å ta kontakt med andre. På den andre siden har vi den mer synlige delen. Denne siden kjennetegnes ved at kommunikasjonen kommer fram med et sårbart og trist uttrykk, og at barnet trekker seg tilbake i fra sosiale situasjoner (Lund, 2012, s. 28).

2.5 Hvordan kan man håndtere utfordrende atferd?

Et spørsmål i problemstillingen ”hva legger barnehagelærere i begrepet utfordrende atferd, og hvordan kan det håndteres” handler om hvordan man kan håndtere utfordrende atferd. I følge Kinge (2015, s. 18) har ulike håndteringsstrategier ulike effekter på barn. Effekten kan få positive eller negative følger. Under trekker jeg frem begreper på hvordan man kan håndtere barn som utfordrer.

2.5.1 Sosial kompetanse

Et viktig begrep som er viktig for min problemstilling er sosial kompetanse. Problemstillingen min består av to spørsmål: hva barnehagelæreren legger i begrepet utfordrende atferd, og hvordan det kan håndteres. Essensen i problemstillingen blir dermed utfordrende atferd og håndtering av det. Begrepet sosial kompetanse er relevant i forhold til begge disse spørsmålene fordi sosial kompetanse handler om å forstå andres sosiale signaler, som igjen kan påvirke atferden til et barn, og dermed også hvordan de handler i sosiale sammenhenger. I tillegg er dette en kompetanse som pedagoger og andre fagfolk kan lære barn for å håndtere og forebygge utfordrende atferd, og dermed få større sjanser til å lykkes videre i den sosiale utviklingen. Dessuten handler det om mer enn å bare forstå andres sosiale signaler. Ogden (2015, s. 228) definerer sosial kompetanse på følgende måte:

Sosial kompetanse handler om å integrere tanker, følelser og atferd for å utvikle kunnskaper, ferdigheter og holdninger som gjør det mulig å etablere og vedlikeholde sosiale relasjoner. Den fører til en realistisk oppfatning av egen kompetanse, sosial mestring på kort og lang sikt, sosial aksept og personlige vennskap.

Sosial kompetanse er altså den kompetansen man har tilegnet seg og/eller tilegner seg for å fungere i de sosiale systemer, tilpasse seg og få venner, påvirke andre og dekke egne sosiale behov. Barnehagen er en viktig sosialiseringsarena for barn, og at barn får tidlig erfaring med jevnaldrende har stor betydning for barnas utvikling av sosial kompetanse (Greve, 2009). Det er også barnehagelærerens oppgave å la barn få opplevelser og å gjøre aktiviteter i fellesskap med andre (Utdanningsdirektoratet, 2017).

Ogden (2015, s. 229) skriver videre at for å utvikle den sosiale kompetansen må barnet først forstå hvordan de skal handle kompetent. Som barnehagelærer kan man ved bruk av veiledning, modeller og rollespill i formelle og uformelle situasjoner stimulere til utvikling av sosialkognitive ferdigheter (Ogden, 2015, s. 229). Lund (2012, s. 117) skriver at styrkingen av sosial kompetanse kan knyttes opp mot fem forskjellige ferdigheter: samarbeid, selvkontroll, selvhverdelse, empati og ansvarlighet.

Sosial kompetanse må ikke forveksles med prososial atferd. Prososial atferd handler om folkeskikk, konformitet, tone og høflighet (Ogden, 2015, s. 249). Ogden (2015, s. 249) skriver videre at prososial atferd ofte blir verdsatt av voksne og barn fordi det å være hjelpsom og

vennlig blir sett på som forventet atferd, mens det å være sosial kompetent kan ses på som mer utfordrende fordi barn for eksempel kan ytre sine egne meninger, stå i mot gruppepress og overdrevne krav til lydighet. Forskjellen på disse to begrepene er at ved prososial atferd tenker man lite over hvilken hensikt slike handlinger har for seg selv, mens ved å være sosial kompetent tenker man over hva diverse handlinger kan utgjøre for seg selv og andre (Ogden, 2015, s. 249).

2.5.2 Tilknytning

Det siste begrepet jeg har valgt å ha fokus på er tilknytning. Dette fenomenet er relevant for min undersøkelse fordi det legger grunnlaget for utvikling av sosial kompetanse og gode relasjoner i tidlig alder, men også i senere alder (Ogden, 2015, s. 64). Askland og Sataøen (2013, s. 61) skriver at ”tilknytning dreier seg om barnets følelsesmessige binding til de personene som gir omsorg”. Videre beskriver de to sistnevnte at tilknytning er et emosjonelt bånd som knytter barnet til en eller flere omsorgspersoner. John Bolwby (sitert i Askland & Sataøen, 2013, s. 59) skriver om omsorgspersonen sin oppgave som handler om å danne en ”trygg base” som barnet kan komme til når det trenger trygghet og omsorg. En slik trygg base må barnehagelæreren og de andre ansatte også strebe etter å bli for barn, slik at barnet kan utvikle seg på best mulig måte. Tilknytning skaper trygghet, og gjennom trygghet skapes tillit, skriver Lund (2012, s. 124).

Gjennom tilknytning skapes relasjoner, altså en forbindelse eller kontakt med andre mennesker. Ogden (2015, s. 64) skriver at sosiale relasjoner er en stor kvalitetsfaktor, både i hjemmet og i barnehagen. Disse sosiale relasjonene kan barnet ha med de det omgås med - både med foreldrene, familie, venner og personalet i barnehagen. De sosiale relasjonene er gode når de kommer til uttrykk på en omsorgsfull, stimulerende og stabil måte. Ved å arbeide og kvalitetssikre relasjoner mellom barn og voksne, mener Drugli (Barnehage, 2015) at vi er med på å legge et godt grunnlag for psykisk helse, læring og atferd.

3.0 Forskning

I dette kapitlet skal jeg presentere forskning som er relevant for min undersøkelse. Denne forskningen er relevant for min undersøkelse fordi den vil gi funnene mine et faglig perspektiv. Forskningen jeg har valgt å ta med handler om håndteringsanbefalinger av amerikanske eksperter. I tillegg har jeg valgt å ta med en norsk undersøkelse som i stor grad undersøker det samme som jeg, nemlig hvordan utfordrende atferd kan håndteres.

3.1 Tidligere forskning – håndteringsanbefalinger og håndteringer i praksis

Den siste delen av problemstillingen min, *«Hva legger barnehagelærere i begrepet utfordrende atferd, og hvordan kan denne atferden håndteres?»*, handler om hvilke håndteringsstrategier som blir tatt i bruk av barnehagelærerne som har deltatt i min undersøkelse. Jeg vil derfor trekke fram en amerikansk doktorgradsavhandling utført av Erin Michelle Anderson på Universitetet i Florida, som handler om hvordan man kan håndtere utfordrende atferder i tidlig barndom, og effekten av teoretisk orientering i forhold til strategianbefalinger. Funnene til Anderson tar for seg hvilke former for håndteringer som blir anbefalt av eksperter i ulike former for utfordrende atferd, og det er derfor jeg har valgt å ta denne forskningen med. Tanken er å få et ekspertperspektiv på håndteringsstrategiene som blir nevnt i funnene mine. Ekspertene blir definert som eksperter på felt som jobber spesifikt med tidlig barndom hos barn. Anderson skriver at ekspertene delte de ulike formene for utfordrende atferd inn i tre grupper: fysisk aggresjon, verbal aggresjon og regel- og normbrytende atferd. Disse ekspertene hadde to ulike teoretiske læringssyn, og ble delt inn i disse læringssynene: behavioristisk læringssyn og konstruktivistisk læringssyn (Anderson, 2007).

Her er noe av det Anderson (2007) fant i undersøkelsen sin. Når barnet utfordret ved å vise fysisk aggresjon var det lite sannsynlig at de to læringssynene ville anbefale å ignorere atferden. Strategiene som ble anbefalt var å snakke med foreldre, hjelpe barnet til å finne en passende atferd, forebygging av denne atferden og verbal instruksjon. I tillegg kan suspensjon/utestenging være et nødvendig tiltak dersom den fysiske aggresjonen blir for voldsom. Når barnet viste en eller annen form for verbal aggresjon var det lite sannsynlig at ekspertene ville anbefale suspensjon/utestenging. Strategiene som ble anbefalt her var å hjelpe barnet til å finne en passende verbal kommunikasjonsform, forebygging av denne atferden, snakke med foreldre og verbal instruksjon. Til slutt når det gjaldt den regel- og normbrytende atferden, var det lite sannsynlig at ekspertene ville anbefale suspensjon/utestenging i tillegg til

å gi barnet en "time out". Strategiene som ble anbefalt var å hjelpe barnet til å finne en passende atferd, igangsette forebyggende tiltak, snakke med foreldrene, gi dem flere ordensoppgaver og verbal instruksjon. Anderson understreker at det er begrenset med forskning som er med på å støtte funnene, og at man fortsatt må være kritisk til enkelte løsningshåndteringer (Anderson, 2007). Det må også nevnes at undertegnede er noe kritisk til denne studien da den er over 11 år gammel, og stammer fra et annet land med et potensielt annet kulturelt perspektiv. Dessuten savner jeg fokus på det innagerende perspektivet, selv om Anderson har fokus på begrepet i teoridelen.

Jeg har også lyst å trekke fram en norsk mastergradsoppgave utført av Mona Skjolden på Universitet i Oslo, som handler om hvordan førskolelærere arbeider med barn med utfordrende atferd, for at de skal få en bedre hverdag i barnehagen. I motsetning til Anderson sin undersøkelse, som handler om hva eksperter anbefaler i forhold til håndteringer, så handler denne om hva barnehagelærere faktisk gjør av håndteringer i praksis.

Jeg skal kort presentere noen av funnene Skjolden gjorde i undersøkelsen sin. Skjolden (2009) fant ut at noen barnehagelærere trekker frem dette med å jobbe med barn i mindre grupper, mens andre tenker at det er viktig å imøtekomme barnet og gi dem en hjelpende hånd inn i leken dersom de trenger det. Et annet funn var at noen barnehagelærere hadde fokus på det å være i forkant av situasjoner, altså før det oppstår konflikt, som igjen kan utløse utfordrende atferd. I tillegg var det noen barnehagelærere som anbefalte å trekke fram de positive sidene til barnet. Felles for alle var at samarbeid med foreldre og andre instanser var viktig for å komme fram til tiltak. Dessuten brukte alle barnehagelærerne observasjon som en metode for å se barnet. Informantene i denne undersøkelsen fortalte også at det var viktig å se barnet for å prøve å forstå det, og dermed finne barnets positive sider. Det å gi positiv stimuli når barnet hadde en atferd som var ønskelig var også noe de nevnte. Faste dagsrutiner for å gjøre dagen forutsigbar var også en metode noen brukte (Skjolden, 2009). I forhold til min problemstilling er denne forskningen interessant fordi det handler om håndteringsstrategier. I motsetning til Anderson sin forskning, som gir et ekspertperspektiv, gir denne et barnehagelærerperspektiv som kan være interessant å sammenligne med mine funn.

4.0 Metodekapittel

I dette kapitlet kommer jeg til å beskrive min framgangsmåte når det gjelder bruk av metode for å finne svar på problemstillingen. Problemstillingen min tar for seg hvordan barnehagelæreren definerer utfordrende atferd, og hvordan det kan håndteres.

4.1 Kvalitativ metode

Holme og Solvang (1996, s. 14) mener at en metode kan brukes som et problemløsningsredskap, og i følge Grønmo (sitert i Løkken og Søbstad, 2013, s. 37) må metodevalget først og fremst knyttes til de intensjonene man har med undersøkelsen, og ikke minst problemstillingen. Jeg hadde på forhånd bestemt meg for at jeg ville benytte meg av den kvalitative tilnærmingen i denne oppgaven. Den kvalitative metoden er en fleksibel metode. Det vil si at denne metoden i stor grad tillater tilpasning og spontanitet i interaksjon med informantene (Christoffersen & Johannesen, 2012, s. 17). Utfordrende atferd er i seg selv et veldig komplekst tema, og en av tankene bak metodevalget mitt var at en samtale (les intervju) vil ha bedre sjanse til å få fram den subjektive forståelsen av utfordrende atferd enn den kvantitative metoden. Informantene kan gå mer inn i dybden og de kan snakke om tidligere erfaringer og opplevelser (Christoffersen & Johannesen, 2012, s. 17). Dette mener jeg er en avgjørende faktor for å komme nærmere et svar på min problemstilling, «hva legger barnehagelærere i begrepet utfordrende atferd, og hvordan kan denne atferden håndteres?», fordi det finnes utallige måter å tolke utfordrende atferd på, og det finnes utallige måter å håndtere denne atferden. En ulempe som forekommer med denne tankegangen er at ved å velge en kvalitativ tilnærming vil man på grunn av begrenset utvalg ikke kunne trekke bastante beslutninger. En fordel ved å bruke kvalitative undersøkelser kan være at den som undersøker kan prøve å se sammenhenger, og kan dermed prøve å danne et helhetlig bilde av det som skal forskes på (Løkken & Søbstad, 2013, s. 35). Dermed ønsket jeg å ta i bruk intervju som metode for å finne svar på problemstillingen. Ved å bruke intervju som metode kan jeg få et innblikk og perspektiv på hvordan tre barnehagelærere definerer utfordrende atferd, og hvordan de kan håndtere det.

4.2 Intervju

I følge Christoffersen og Johannesen (2012, s. 77) er kvalitative intervjuer en fleksibel metode som kan brukes til å få detaljerte og fylldige beskrivelser av informanter av det man ønsker å vite noe om. Kvale og Brinkmann (Christoffersen & Johannesen, 2012, s. 77) beskriver kvalitative intervjuer som en samtale med struktur, og der man har et bestemt formål.

Strukturen karakteriseres ved at man har en rollefordeling. Rollefordelingen består av intervjueren og informanten, der intervjuerens oppgave er å stille spørsmål, som er i tråd med det intervjueren ønsker å få svar på, og der informanten besvarer spørsmålene ved hjelp av sin forståelse og kunnskap om emnet (Christoffersen & Johannesen, 2012, s. 77). Intervjueren kan også stille oppfølgingsspørsmål hvis man følger et semistrukturert intervju, som jeg har tenkt å benytte meg av. Det endelige formålet med et intervju er ofte å få et innblikk i-, få en beskrivelse av- eller få en forståelse for noe, som for eksempel i mitt tilfelle er utfordrende atferd og hvordan man kan håndtere denne atferden (Christoffersen & Johannesen, 2012, s. 77).

De positive sidene ved å benytte seg av intervju i min undersøkelse er som tidligere nevnt at jeg ønsker at informanten skal komme med reflekterte og utfylte svar innenfor temaet utfordrende atferd. Problemstillingen ”hva legger barnehagelærere i begrepet utfordrende atferd og hvordan kan denne atferden håndteres?” kan tolkes som en erfaringsbasert undersøkelse, altså at jeg ønsker å høre om informantenes personlige erfaringer og opplevelser, og om deres egne subjektive forståelse for det problemstillingen spør etter. Jeg har også tenkt å dele ut intervjuguiden til informantene i forkant av intervjuene. Dette kan påvirke svarene jeg får både positivt og negativt. Det positive er at informanten får en generell forståelse for hva intervjuet skal inneholde. Dette kan være med på å gjøre informanten komfortabel og trygg, som i tillegg kan påvirke svarene fordi informanten er klar over samtaleemnet.

De negative sidene er som sagt at utvalget er for lite til å gi store nok indikasjoner på om det faktisk finnes en sammenheng mellom data og det som praktiseres i Norge. I tillegg vil en potensiell feilkilde være at informanter ofte søker å svare det som forventes, altså det som er riktig og generalisert. Dessuten kan en potensiell feilkilde være å gi ut intervjuguiden i forkant av intervjuet. Dette vil gi informanten tid til å undersøke og konstruere svar på spørsmål som informanten er usikker på.

4.3 Kvalitativt spørreskjema

På grunn av at den ene informanten dessverre ikke hadde mulighet til å stille opp på et intervju fant vi derfor en reserveløsning. Jeg benyttet meg av et kvalitativt spørreskjema. Spørreskjemaet besto av nøyaktig de samme spørsmålene som stod på intervjuguiden. Informanten fikk utdelt spørreskjemaet, og jeg fikk det i retur med svar cirka 48 timer etter

utlevering. I følge Løkken og Søbstad (2013, s. 124) har spørreskjema noen likheter med intervju, blant annet utformingen av spørsmålene. Spørsmålene må være knyttet til problemstillingen og de må være klare og åpne. Den største forskjellen er at det er informanten selv som må registrere svarene (Løkken & Søbstad, 2013, s. 124). De fleste positive- og negative sidene jeg nevnte i intervjukapitlet blir også gjeldene i denne metoden. Informanten får tid til å bli kjent med spørsmålene, bli komfortabel med temaet og får tid til å konstruere svar. Den største forskjellen blir den menneskelige delen og tidsfaktoren. Informanten trenger ikke å forholde seg til intervjueren, og informanten bestemmer selv hvor lang tid han skal bruke på hvert spørsmål. En potensiell feilkilde ved å benytte seg av denne metoden er at jeg ikke har kontroll på om det blir brukt Internett, bøker eller andre kilder for å utforme svar. Til slutt vil jeg påpeke at denne metoden ikke er like fri som intervjumetoden, ved at jeg ikke har mulighet til å avklare misforståelser eller stille oppfølgingsspørsmål på samme måte som i et intervju.

4.4 Hvordan skal jeg gjennomføre samtalen og intervjuet?

På forhånd hadde jeg bestemt meg for at jeg ville stille noen spørsmål, men samtidig være åpen for avsporinger som er relevante for problemstillingen. Dermed falt valget på det semistrukturerte intervjuet. Det semistrukturerte intervjuet er i følge Fontana & Frey (Postholm & Jacobsen, 2011, s. 75) en datainnsamlingsteknikk som baserer seg på en utspørring av en eller flere individer enten hver for seg eller samtidig. Utgangspunktet er at man på forhånd har noen relevante spørsmål klare, men at man også er åpen for avsporinger som ikke var planlagte på forhånd (Postholm & Jacobsen, 2011, s. 75). En av fordelene med et slikt intervju er at informanten kan komme inn på kunnskaper om tema som intervjueren ikke var klar over (Postholm & Jacobsen, 2011, s. 75). Postholm og Jacobsen (2011, s. 78) mener at det er viktig å ha klar en intervjuguide i tilfelle informanten ikke tar opp et tema som er satt opp i intervjuguiden spontant og uoppfordret. Intervjuguiden min inneholder spørsmål om tema som kan hjelpe med å føre intervjuet på rett spor.

Ved å bruke den semistrukturerte intervjutilnærmingen er det viktig at intervjueren er aktiv under intervjuet (Postholm & Jacobsen, 2011, s. 79). Intervjueren må innta en aktiv rolle for å få fram den viktige og sentrale informasjonen. I tillegg kan jeg som intervjuer bruke enkle hjelpemidler for å holde intervjuet i gang, som for eksempel ved å ”nikke” bekreftende overfor det informanten sier (Postholm & Jacobsen, 2011, s. 79). Dessuten kan oppfølgingsspørsmål være en nøkkel. I følge Postholm og Jacobsen (2011, s. 79) innebærer

oppfølgingsspørsmål at man stiller et nytt eller flere nye spørsmål til det som nettopp ble sagt. Disse oppfølgingsspørsmålene kan da bli brukt til å innhente mer utfyllende informasjon. Spørsmål som ”hva mener du med det?”, eller ”kan du utdype dette” kan være nyttige oppfølgingsspørsmål.

Det siste elementet i hvordan intervjuet skal gjennomføres er å velge tid og sted. Postholm og Jacobsen (2011, s. 81) skriver at det er lurt å velge et sted som oppfattes naturlig for begge parter. I dette tilfellet tenker jeg å gjennomføre intervjuet på et rom uten distraksjoner. Barnehager har ofte et eget møterom. Dette kan jeg booke i god tid før intervjuene. Dessuten tenker jeg å utføre intervjuene når det passer best for informanten. På denne måten kan barnehagelærerne selv organisere barnehagehverdagen slik at det ikke skaper noen ulemper i forhold til gjennomføring av intervjuene.

Som tidligere nevnt ble den ene informantinnhentingene litt krevende. Jeg endte opp med å benytte meg av en kvalitativ spørreundersøkelse. Denne kvalitative spørreundersøkelsen ble arrangert over epost der informanten fikk intervjuguiden, og jeg fikk tilsendt ferdigutfylte svar cirka 48 timer senere.

4.5 Utvalg og etiske hensyn

Prosessen med å finne et passende utvalg gikk relativt greit. Jeg valgte å søke etter informanter i barnehager jeg tidligere hadde hatt praksis i. Dette gjorde jeg fordi jeg ønsket at informantene skulle ha et kjent ansikt å forholde seg til. Dette har både fordeler og ulemper, men i denne sammenhengen gjorde jeg en vurdering der resultatet ble at fordelene vektet mer enn ulempene. Nå vil jeg presentere mine tre informanter:

Den første informanten (informant 1) er en kvinnelig barnehagelærer som jobber i en privat barnehage på småbarnsavdelingen, der barna er 1-3 år. Det er 9 barn på avdelingen. Hun er utdannet førskolelærer, og har jobbet som barnehagelærer i seks og et halvt år og jobber i en relativt stor avdelingsbarnehage. Hun har tidligere arbeidet som assistent i et år før hun ble ferdigutdannet.

Den andre informanten (informant 2) er en kvinnelig barnehagelærer som jobber i den samme barnehagen, men på mellomavdelingen, der barna er 3-4 år. Det er 27 barn på avdelingen.

Hun er utdannet som førskolelærer med fordypning i utefag, og har jobbet som barnehagelærer i snart 18 år. Tidligere har hun jobbet i krisesenterapparatet.

Den tredje informanten (informant 3) er en kvinnelig barnehagelærer som har jobbet i en kommunal barnehage de 15 siste årene. Hun er utdannet førskolelærer med videreutdanning innen ledelse og veiledning. De siste årene har hun jobbet i en 1-6 års avdeling med cirka 15 barn.

Jeg informerte informantene på forhånd om at all data skulle bli anonymisert. I tillegg ga jeg beskjed om at lydopptak ville bli slettet så fort det ble transkribert. Til slutt informerte jeg om at taushetsplikten var gjeldene.

4.6 Kvalitet: Gyldighet og pålitelighet

Postholm og Jacobsen (2011, s. 126) skriver om kvalitet i arbeidet. Her er det to sentrale begrep som kommer fram. Gyldighet og pålitelighet. Gyldighet, eller validitet, handler om at vi har dekning for våre fortolkninger av funn og resultater. Funnene i denne oppgaven er gjort i to barnehager ved hjelp av tre barnehagelærere, noe som ikke skaper stor validitet. Pålitelighet går ut på om vi kan stole på at forskeren har gjort en god jobb med tanke på undersøkelsen. Dette betyr fravær av slurv i arbeid med registrering av datainnsamling, renskriving og analyse eller fremstilling av funn (Postholm & Jacobsen, 2011, s. 129). Her må jeg som forfatter av denne undersøkelsen tenke på de etiske retningslinjene, og sverge til vitenskapen om at jeg har gjort mitt ytterste under utarbeidelsen av denne undersøkelsen.

Resultatene i denne oppgaven er som sagt funnet i to barnehager, og det vil si at resultatene ikke kan regnes som landsdekkende. Jeg har som hovedmål å få et visst innblikk i, og en viss forståelse av temaet utfordrende atferd, og dermed tilegne meg kunnskaper som kan være til hjelp i eventuelle fremtidige forskningsprosjekt og annet arbeid i praksis. I tillegg kan det jo være at andre, som jobber på samme felt, kan få bruk for denne oppgaven. Jeg håper da at denne oppgaven kan bidra med noe for andre som undersøker noe lignende innenfor samme felt. Enten et grunnlag for hvilke funn de kan finne, eller det totalt motsatte, og dermed reflektere over deres forskjelligheter. Hva var det som gjorde at denne undersøkelsen ble helt motsatt av den andre? Hvilke likheter og ulikheter kan vi finne? Samfunnet og kulturen er stadig i endring, og det ville ikke forundre meg om disse funnene er blitt utdaterte innen noen

års tid, og at man for eksempel har funnet en helt annen måte, og kanskje en mer riktig måte, å håndtere utfordrende atferd på.

5.0 Presentasjon av data: Resultat

I denne delen skal jeg presentere datainnsamlingen jeg gjorde ved å benytte meg av intervju og et kvalitativt spørreskjema som er relevant for min problemstilling: «Hva legger barnehagelærere i begrepet utfordrende atferd, og hvordan kan denne atferden håndteres?». Jeg skal få fram det mest sentrale datamaterialet som er relevant for min problemstilling, som i dette tilfellet er hva barnehagelærerne jeg intervjuet legger i begrepet utfordrende atferd, og hvordan de kan håndtere denne atferden.

5.1 Intervju: Hva legger Informant 1 i begrepet utfordrende atferd?

I dette intervjuet kommer det fram at informanten definerer utfordrende atferd som *”gjentatte fysiske negative hendelser mot andre, som for eksempel biting, slag og dytting”*. Videre forteller informanten at *”hvis det (den utfordrende atferden) fortsetter og fortsetter, og at du har prøvd ut ulike tiltak, og det fortsatt ikke fungerer, så mener jeg at det er utfordrende atferd”*. Etter hvert kommer det også fram at *”det kan også være utfordrende hvis et barn på en måte ikke står opp for seg selv, gir beskjed hvis det er noen som er stygge med de og hvis de er veldig forsiktige”*.

5.1.1 Hvordan kan Informant 1 håndtere utfordrende atferd?

Informant 1 forteller at hun har et barn som biter på avdelingen sin. Barnet kan leke på en veldig fin måte, og plutselig kan barnet svare med å bite andre uprovosert. Videre forteller informant 1 at hun og de andre på avdelingen har prøvd ut forskjellige tiltak for å se på hva som kan fungere. Hun forteller at de har prøvd å ta han ut av situasjonen, snakke med ham og prøvd å korrigere oppførselen ved å si hva som er rett og galt. I tillegg legger hun på at de på avdelingen har prøvd å gi barnet mye positiv oppmerksomhet, men med dårlige resultater. Hun har forstått det slik at barnet tenker at all oppmerksomhet er god oppmerksomhet, og at de dermed står litt fast i situasjonen rundt barnet. Til slutt legger hun til at hun har prøvd å hjelpe gutten, i situasjoner der han utfordrer, med å sette ord på vedkommendes følelser. Hun har prøvd mange tiltak, men legger ikke skjul på at tiltakene ikke har fungert helt som ønsket.

Når det gjelder annen utfordrende atferd så har hun pleid å ta det opp på avdelingsmøter, og snakket med de andre ansatte om det. Her får hun høre kollegenes synspunkter, og hun tenker det er viktig å jobbe sammen når det gjelder slike saker. Hun forteller også at de ansatte på hennes avdeling rullerer på gruppene. Dette begrunner hun med at da vil det være en ny

voksen som er klar til å ta i mot dette barnet som utfordrer, og at den nye voksne kan møte barnet sitt behov på en alternativ måte.

Informant 1 forteller videre at de også fokuserer på sosial kompetanse. Hun forteller at de har mye fokus på å være tett på ungene slik at de kan veilede de i lek om hva som er rett og galt, lære de å dele og lære de om køkultur. Hun påpeker at barn i 1-3 årsalderen er svært egosentriske, og at de derfor må jobbe mye med sosial kompetanse. En annen måte de jobber med sosial kompetanse på er å dele de inn i små grupper. Vanligvis tre barn på en voksen. Hun argumenterer med at det er gull verdt å kunne være tett på i lek og samspill for å lære de sosial kompetanse.

5.2 Intervju: Hva legger Informant 2 i begrepet utfordrende atferd?

I dette intervjuet kommer det fram at informanten definerer utfordrende atferd som *”når atferden til det barnet kommer i veien for optimal fungering”*. Videre forklarer hun *”at barnet møter så mye utfordringer med å håndtere seg selv, og å være på plass i seg selv at det kommer i veien for gode relasjoner, god samhandling, godt samarbeid, og god læring og lek i barnehagen”*.

5.2.1 Hvordan kan Informant 2 håndtere utfordrende atferd?

Informant 2 forteller at hun håndterer utfordrende atferd på individ-nivå, altså at hvert enkelt individ har sine problemer som skaper den utfordrende atferden, som må identifiseres. Videre forteller hun at man må møte barnet sine behov og sin personlighet, og understreker at det er forskjellige årsaker som gjør at barn kan ha en utfordrende atferd. Hun nevner at det er viktig å snakke med barnet, og å spørre barnet om situasjonen de er i og hjelpe dem å sette ord på følelsene sine, som igjen kan bidra til at vi som voksne kan forstå en sammenheng.

Informant 2 påpeker at å ha en intuisjon og en vilje til å ta perspektiv er verktøy vi voksne har til å håndtere utfordrende atferd. *”Det å genuint ville forstå hvordan barnet har det nå. Og det å sette seg inn i hvordan verden er for de, og klare å se det så mye som mulig kunnskapsbasert”*, understreker hun. Videre forteller Informant 2 at hun drøfter utfordrende atferd sammen med de andre kollegene for å finne tiltak til håndtering. Hun mener at det å dele kunnskap, og det å prøve andre sine ideer er viktig. Hun sier i tillegg at hovedaktiviteten deres, og som gjennomsyrrer alt, er sosial kompetanse. Med dette mener hun formell læring. De jobber mye med pedagogiske modeller som samtalebilder og Marius Mus. Informant 2

forteller at de får i gang gode refleksjoner rundt barna sine opplevelser av disse modellene. De jobber også mye med sosial kompetanse i uformelle settinger. Dette med å bruke modellsetninger og modellatferd fremhever hun som gode tiltak for å stimulere til utvikling hos barnets sosial kompetanse.

5.3 Kvalitativt spørreskjema: Hva legger Informant 3 i begrepet utfordrende atferd?

I dette spørreskjemaet kommer det fram at informanten definerer utfordrende atferd som *”atferd som kan være vanskelig for barnet og/eller oss/de som er sammen med og omgås barnet”*. Hun påpeker at *”grunnen til at vi bruker begrepet utfordrende atferd er at vi ikke vil tillegge barnet negative egenskaper. Min påstand er at det er ingen barn som er vanskelige – det er bare barn som har det vanskelig”*.

5.3.1 Hvordan kan Informant 3 håndtere utfordrende atferd?

Informant 3 skriver at hun og kollegene prøver å være tett med barnet. Videre skriver hun at hun prøver å veilede barnet når det blir vanskelig å være sammen med og/eller i møte med andre. Hun prøver å ta barnet «på fersken» i det positive som skjer med og rundt barnet. Med dette mener hun at hun skryter og sørger for å løfte fram det positive.

Videre skriver Informant 3 at utfordrende atferd kan håndteres ved å ha «banking time» med barnet, altså å gi barnet som utfordrer en liten pause fra det som skjer, enten alene med en voksen eller sammen med en liten gruppe. Ved å være alene med en voksen eller en gruppe i ro og fred skriver hun at den voksne kan benytte tiden på å bygge en god relasjon med barnet og med de andre barna.

Informanten påpeker at det er viktig at vi voksne snakker sammen om hvordan man skal møte barnet som kan utfordre, og at barnet kjenner på at de voksne møter barnet ”likt”, og at de voksne setter de samme grensene.

Til slutt skriver Informant 3 at det er viktig at, når en voksen opplever at det blir vanskelig å være varm og grensettende, så er det greit å be om at en annen voksen kan ta over – slik at barnet møter en voksen som kan møte barnets behov. *”Det er viktig at vi jobber sammen til barnets beste – i alle situasjoner”*, avslutter hun.

6.0 Drøfting

I problemstillingen min «*Hva legger barnehagelærere i begrepet utfordrende atferd, og hvordan kan denne atferden håndteres?*» ønsket jeg å finne ut hva barnehagelærere legger i begrepet utfordrende atferd. I tillegg ønsket jeg å få fram hvilke håndteringsstrategier som benyttes i møte med barn som utfordrer. I dette kapitlet skal jeg drøfte datainnsamlingen opp i mot teorien og forskningen jeg har skrevet om i teorikapitlet. Hvordan definerer barnehagelærerne jeg intervjuet utfordrende atferd i forhold til andre fagfolk? Finnes det noen fellesnevnerne? Blir definisjonene støttet? Og blir håndteringsstrategiene anbefalt av utenlandske eksperter eller anvendt av andre barnehagelærere i Norge? Svarene på disse spørsmålene får du under.

6.1 Hva legger barnehagelærere i begrepet utfordrende atferd

I resultatdelen ser vi at informantene bruker relativt forskjellige ord for å definere utfordrende atferd, og at forståelsen av begrepet er ulik etter min mening. Informant 1 har en direkte forståelse på at utfordrende atferd kan være utagerende og innagerende i motsetning til Informant 2 og Informant 3. Hun nevner blant annet fysiske negative hendelser mot andre, som i følge Bø og Helle (2002, s. 263) er en form for utagerende atferd. Negative fysiske hendelser mot andre går under kategorien oppdemmet aggresjon, sinne, frustrasjon som personen gir fritt utløp på (Bø & Helle, 2002, s. 263). Videre nevner hun den innagerende formen for utfordrende atferd ved å hevde at det er utfordrende atferd hvis barnet ikke står opp for seg selv, og hvis det ikke sier i fra dersom det opplever negative hendelser utført av andre barn. Lund (2012, s. 27) støtter denne definisjonen da hun skriver at innagerende atferd er når personen holder og vender opplevelser og tanker mot en selv. Dessuten nevner Informant 1 at utfordrende atferd er *”hvis det (den utfordrende atferden) bare fortsetter og fortsetter”*, og at man samtidig har prøvd ut ulike tiltak, og det fortsatt ikke fungerer. Dette støttes av Lund (2012, s. 22) som skriver at *”atferden blir en utfordring når den bryter med forventet atferd”*. Den utfordrende atferden som bare fortsetter og fortsetter blir da brutt med Informant 1 sine forventinger til barnets atferd, og atferden blir dermed karakterisert som utfordrende. Her tenker jeg at den voksnes subjektive forestilling om hva som er forventet og akseptert atferd kan ha noe å si, og at kunnskaper om hva som er normal eller unormal atferd kan være et verktøy. Som Egger og Angold (sitert i Drugli, 2013, s. 46) påpeker kan barn befinne seg i utviklingsperioder der barnas kontroll over følelser og atferd blir etablert. Jeg tenker at som barnehagelærer må man periodevis ta utfordrende atferd med en klype salt, og heller arbeide med å veilede barnet i situasjonen. Varsellampene bør heller begynne å blinke

dersom den utfordrende atferden er langvarig og hvis den står i veien for barnets eller andres utvikling (Powell, Dunlap & Fox, 2006).

I motsetning til Informant 1, skriver Lund (2012, s. 22) at atferden blir til en utfordring for barnet når den hindrer stabile og trygge relasjoner, samt læring. Dette er noe Informant 2 også legger i begrepet. Informant 2 hevder at utfordrende atferd er *"når atferden til det barnet kommer i veien for optimal fungering"*. *"At barnet møter så mye utfordringer med å håndtere seg selv, (...) at det kommer i veien for gode relasjoner, god samhandling, godt samarbeid, og god læring (...)"*, fortsetter Informant 2. Informant 2 sin definisjon har noen likheter med Informant 3 sin definisjon. Informant 3 definerer utfordrende atferd som *"atferd som kan være vanskelig for barnet (...) og/eller de det omgås med"*. Hun er tydelig på at det er ingen barn som er vanskelige, men at det er barn som har det vanskelig. Lund (2012, s. 22) hevder det samme, og poengterer at vanskene ikke er i barnet. Vanskene blir til når barnet møter forventninger og krav som det ikke klarer å møte.

6.2 Samhandlingsproblemer

En fellesnevner og et funn jeg har lyst til å fremheve når barnehagelærerne definerte utfordrende atferd var problemer med å samhandle med andre. Informant 1 hevder blant annet at utfordrende atferd er *"gjentatte fysiske negative handlinger mot andre"*. Fysiske negative handlinger mot andre forstår jeg som samhandlingsproblemer. Dette støttes av Bø og Helle (2002, s. 263) som skriver at dette er en form for utagerende atferd, som er et resultat av at individet er i konflikt med miljøet. Altså at samhandlingsproblemet utløser en konflikt, som igjen utløser utfordrende atferd hos et individ av en eller annen grunn. *"Hvis barnet ikke står opp for seg selv eller gir beskjed hvis det er noen som er stygge med de (...)"*, legger Informant 1 også i begrepet. Dette forstår jeg også som et samhandlingsproblem. Hvis et barn av en eller annen grunn ikke tar kontakt hvis det er noe i veien, og trekker seg fra sosiale situasjoner (Lund, 2012, s. 28), forstår jeg dette som samhandlingsproblemer. Videre nevner Informant 2 blant annet at utfordrende atferd er *"når atferden til det barnet kommer i veien for optimal fungering"*. Jeg forstår dette utsagnet som at optimal fungering både gjelder individet selv og i samhandling med andre hvis vi tar det sosiale perspektivet med i betraktningen. Altså at samhandlingen med andre ikke er optimal, og at barnet derfor viser utfordrende atferd som et motsvar. Informant 2 legger også følgende i begrepet utfordrende atferd: *"når barnet møter så mye utfordringer med å håndtere seg selv, og å være på plass i seg selv at det kommer i veien for gode relasjoner, god samhandling og god læring og lek"*

(...)" . Det er tydelig at Informant 2 har samhandling, og generelt det sosiale, i fokus når det gjelder hva som legges i utfordrende atferd. Det samme kan også sies om Informant 3, som legger følgende i begrepet: *"atferd som kan være vanskelig for barnet og/eller oss/de som er sammen med og omgås barnet"*. Jeg tolker dette funnet som at informantene har stor fokus på det sosiale. At det er utfordrende atferd når barnet ikke klarer å fungere på en god måte sammen med andre barn eller voksne, som blir utløst ved at barnet møter utfordringer i en eller annen sammenheng, som barnet ikke klarer å finne en løsning på som blir godtatt av det sosiale.

I likhet med det vi ser at informantene uttrykker, så ser vi også at Lund legger et tydelig trykk på samhandling i begrepet. Lund (2012, s. 22) skriver blant annet at utfordrende atferd er når den bryter med forventet atferd, skaper utrygghet og hindrer åpen kommunikasjon og samarbeid. I alle disse aspektene Lund nevner her kan vi skille ut samhandling som en slags «essens». Det er forventet at barn etter hvert klarer å samhandle med jevnaldrende og voksne, og hvis man skaper utrygghet så forstår jeg dette som at samhandlingen ikke er optimal. De to neste aspektene, åpen kommunikasjon og samarbeid, handler jo stort sett om det å kunne samhandle med andre for å få til nettopp kommunikasjon og samarbeid. Ogden (2009, s. 16) skriver at utfordrende atferd er noe som er blitt beskrevet med mange faguttrykk gjennom årene. Noen av disse ordene er tilpasningsvansker, sosiale vansker og psykososiale problemer. Det er tydelig at det er et stort fokus på samhandling her også. Fokuset støttes også av psykologien, der ord som opposisjonell atferd og antisosial atferd nevnes som utfordrende atferd (Ogden, 2009, s. 16). Det er ikke tvil om at det sosiale aspektet har en stor plass i begrepet utfordrende atferd skal vi tro utsagnene til informantene og litteraturen i fagbøkene. Dessuten er det heller ikke så rart at det som oftest oppstår i barnehagen. Barnehagen er en av de viktigste sosialiseringarenaene for barn, og Greve (2009) skriver nemlig at barnas tidlige erfaring med jevnaldrende har stor betydning for barnas utvikling av sosial kompetanse.

6.3 Hvordan kan barnehagelærere håndtere utfordrende atferd – hvilke strategier blir brukt?

Nå skal jeg fremheve og drøfte rundt strategier informantene jobber med. Det kommer tydelig frem i resultatkapitlet at barnehagelærerne har mange tanker om hvordan utfordrende atferd kan bli håndtert. Her vil jeg presentere noen av dem:

6.3.1 Arbeid med sosial kompetanse

Jeg opplevde noen strategier som fellesnevnerne for informantene, og en av strategiene som ble nevnt var arbeid med sosial kompetanse. Informant 1 og Informant 2 var veldig tydelige på at de jobbet med sosial kompetanse som tiltak for å håndtere utfordrende atferd. Informant 2 poengterte at det å arbeide med sosial kompetanse gjennomsyret alt i barnehagehverdagen deres. De jobbet med det i formelle situasjoner med pedagogiske modeller som samtalebilder og Marius Mus, og i uformelle situasjoner med modellatferd og modellsetninger. I følge Ogden (2015, s. 229) kan man som barnehagelærer ta i bruk modeller og rollespill i formelle og uformelle situasjoner for å stimulere til utvikling av sosialkognitive egenskaper. Jeg tenker at dette med å jobbe med sosial kompetanse i formelle situasjoner kan ha en god virkning på å forebygge utfordrende atferd, mens det uformelle går mer på det problemstillingen spør etter, nemlig hvordan utfordrende atferd kan håndteres.

I motsetning til Informant 2 begrunner Informant 1 sitt fokus på sosial kompetanse med at barna på hennes avdeling er i en alder (1-3 år) hvor de er veldig egosentriske, og der barna ikke tar mye hensyn til andre barn og sosiale normer. Tiltakene for å lære barna sosial kompetanse var å veilede de i lek, lære de å dele og å lære de om køkultur. Dette kan etter min mening være et bra tiltak fordi Ogden (2015, s. 229) hevder at barn må først forstå hvordan de skal handle før de kan utvikle sin sosiale kompetanse. Dette blir da barnas rollemodeller, i denne sammenhengen barnehagelæreren, sitt ansvar å lære barna å forstå hvordan de skal handle. Å jobbe med sosial kompetanse er også noe som støttes av Anderson (2007) sin undersøkelse. I følge Anderson (2007) sine funn ville ekspertene ha anbefalt å jobbe med å veilede barnet dersom barnet viser fysisk aggresjon eller regel- og normbrytende atferd. Jeg forstår veiledning som en slags form for arbeid med sosial kompetanse, fordi Ogden (2015, s. 229) skriver at barnehagelæreren kan ta i bruk veiledning i formelle og uformelle situasjoner for å stimulere til utvikling av sosialkognitive ferdigheter. Dessuten har også Informant 3 fokus på sosial kompetanse og veiledning. Informant 3 forteller at hun veileder barn hvis hun opplever at det er vanskelig å være sammen med barnet. Så er spørsmålet hvordan kan barnehagelærere jobbe med atferdsveiledning? Dette tar oss videre til neste håndteringsstrategi som noen av informantene brukte. Denne strategien er oppdeling av barnegruppen i mindre grupper.

6.3.2 Arbeid med små grupper

Når jeg skriver små grupper, tenker jeg små grupper med fokus på å skape gode relasjoner der tilknytning står i fokus. Tilknytning legger grunnlaget for utviklingen av gode relasjoner og sosial kompetanse, hevder Ogden (2015, s. 64). Informant 1 forteller at de har mye fokus på å være tett på barna, og at de derfor arbeider i små grupper. Hun argumenterer dette med at hun synes det er gull verdt å være tett på barna i lek og i samspill for å bygge relasjoner og for å lære de sosial kompetanse. Det å være tett på barn som er i samspill tenker jeg er fornuftig. Da kan man komme i forkant før konflikter oppstår, og veilede barna inn på rett spor igjen. Dette var også et funn Skjolden (2009) gjorde. Noen av barnehagelærerne Skjolden (2009) intervjuet nevnte at de hadde fokus på å være i forkant av situasjoner. I tillegg fant Skjolden (2009) ut at noen av barnehagelærerne hun intervjuet trakk fram dette med å jobbe med barn i mindre grupper. Arbeid med små grupper støttes også av Drugli (Barnehage, 2015) som mener at arbeid med å kvalitetssikre relasjoner legger et godt grunnlaget for atferd, psykisk helse og læring.

En annen interessant håndteringsmetode er hvordan Informant 3 jobber med små grupper. I motsetning til Informant 1, som deler inn i små grupper før den utfordrende atferden finner sted, deler Informant 3 barn inn i små grupper først etter at den utfordrende atferden har funnet sted. Informant 3 kaller dette «banking time». Med dette mener Informant 3 å gi barnet som viser utfordrende atferden en liten pause fra det som skjer. Informant 3 forklarer at barnet enten kan få en pause alene eller sammen med en voksen og/eller en liten barnegruppe. Denne håndteringsmetoden begrunner Informant 3 med at den voksne kan benytte tiden til å bygge en god relasjon mellom det barnet det gjelder, og andre barn eller voksne. I følge Anderson (2007) sin undersøkelse ville ekspertene kun ha brukt denne metoden, som jeg tolker som en slags suspensjon (å ta barnet ut av konteksten), hvis barnet utfordret med fysisk voldelige handlinger. Det skal også sies at Informant 1 også nevner dette med å ta barnet ut av situasjonen. Dette nevner hun i sammenheng med en gutt som biter. Det kan derfor være forståelig at Informant 1 tar i bruk denne metoden fordi den utfordrende atferden er fysisk, og kan være en trussel for andre barn. Informant 1 poengterer videre at hun jobber med å veilede barnet etter at handlingen har funnet sted.

6.3.3 Å forstå barnets verden

Rammeplanen (Utdanningsdirektoratet, 2017) poengterer at ”å møte individets behov for omsorg, trygghet, tilhørighet og anerkjennelse (...), er viktige verdier som skal gjenspeiles i

barnehagen”. Dette er noe Informant 2 nevner. Informant 2 forteller at *”å ha en intuisjon og en vilje til å ta perspektiv”* er et verktøy vi voksne har for å håndtere utfordrende atferd. Det å ville forstå barnet hvordan det har det her og nå, og sette seg inn i deres verden. Dette mener Informant 2 kan være en strategi for å håndtere utfordrende atferd. Dette bygger på sunne og gode relasjoner, og det å være anerkjennende i forhold til barnets oppfatninger og følelser. Til sammenligning fant Skjolden (2009) i sin undersøkelse ut at barnehagelærere fortalte at det var viktig å se barnet for å prøve å forstå det. Bø og Helle skriver (2002, s. 263) at når et barn viser utfordrende atferd, så er barnet i konflikt med miljøet. Jeg støtter denne håndteringsstrategien fordi ved å se barnet, sette seg inn i dets verden og se ut i fra barnets perspektiv kan man som barnehagelærer prøve å finne årsaken til hva det er som bringer barnet og miljøet i konflikt. Dermed kan man prøve å finne en løsning på hvordan man kan forbedre denne konflikten, og dermed håndtere den utfordrende atferden barnet viser.

7.0 Konklusjon og avslutning

Det er tydelig at det ikke finnes en fast definisjon på utfordrende atferd, og hvordan det skal håndteres. Derfor fokuserer denne oppgaven på hvordan utfordrende atferd *kan* håndteres. Det finnes indirekte fellesnevner på måten barnehagelærerne definerte utfordrende atferd, men ingen av barnehagelærerne brukte samme ord eller setninger for å få fram essensen i begrepet utfordrende atferd. Det kan tenkes at dette skyldes at informantene, og barnehagelærere generelt, konstruerer sin definisjon ut i fra sine egne subjektive erfaringer og meninger i forhold til utfordrende atferd. Det som kommer fram er at utfordrende atferd kan defineres som negative handlinger mot andre, atferd som kommer i veien for optimal utvikling, samhandling og læring og atferd som kan være vanskelig for barnet og/eller de barnet omgås med. Felles for disse utsagnene er at utfordrende atferd handler om at barnet, i den situasjonen det viser utfordrende atferd, har et samhandlingsproblem.

Det kommer også fram et variert spekter av håndteringsstrategier. Noen strategier for å håndtere utfordrende atferd blir nevnt av samtlige, mens andre strategier blir kun nevnt av en barnehagelærer. Strategiene som blir nevnt er sosial kompetanse, arbeid i små grupper og det å se i fra barnets perspektiv (prøve å sette seg inn i barnets opplevelser og følelser) og dermed prøve å forstå hva det er som gjør at barnet havner i konflikt med miljøet. Noen av disse håndteringsstrategiene får støtte av tidligere forskning og av fagfolk når de blir sammenlignet med datainnsamlingen min og teorien jeg har anvendt.

Ved å undersøke hva barnehagelærere legger i begrepet utfordrende atferd, og hvordan de kan håndtere det, ønsket jeg blant annet å få et innblikk i barnehagelærernes subjektive forståelse av temaet utfordrende atferd. Jeg ønsket også å tilegne meg kunnskaper som kan være hjelpelig for meg i situasjoner der barn utfordrer, som jeg skulle ønske at jeg hadde hatt i møte med gutten som på mange måter inspirerte meg til å skrive denne oppgaven. Det skal sies at jeg føler at jeg sitter igjen med et godt læringsutbytte, og jeg vil definitivt ta med disse strategiene med i min karriere som barnehagelærer. Jeg håper også at denne undersøkelsen kan være nyttig for andre som undersøker på samme felt. Annen forskning viser at det er viktig å ta tak i utfordrende atferd tidlig slik at barn får utvikle seg optimalt – både sosialt, fysisk og kognitivt. Som barnehagelærer må man derfor strebe etter å forstå barnet, og ta dets perspektiv. Vær en konfliktløser. Anerkjenn barnet – uansett om det viser utfordrende atferd eller ikke!

Litteraturliste

- Anderson, E. M. (2007). *Managing challenging behaviors in early childhood: effect of theoretical orientation on strategy recommendation* (Doktorgradsavhandling, University of Florida). Hentet fra http://etd.fcla.edu/UF/UFE0021571/anderson_e.pdf
- Askland, L. & Sataøen, S. (2013). *Utviklingspsykologiske perspektiv på barns oppvekst*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Barnehage. (2015, 27. mai). *Gode relasjoner fremmer motivasjon for læring*. Hentet 18. desember fra <https://www.barnehage.no/artikler/gode-relasjoner-fremmer-motivasjon-for-laering/428440> -
- Bø, I., & Helle, L. (2002). *Pedagogisk ordbok. Praktisk oppslagsverk i pedagogikk, psykologi og sosiologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Christoffersen, L., & Johannesen, A. (2012). *Forskningsmetode for lærerutdanningene*. Oslo: Abstrakt.
- Drugli, M. (2013). *Atferdsvansker hos barn*. Oslo: Cappelen Damm akademisk.
- Greve, A. (2009). *Vennskap mellom små barn i barnehagen*. Oslo: Pedagogisk Forum.
- Halsan, A. (2012, 5. juni). *Tidlig innsats forebygger atferdsvansker*. Hentet 1. januar fra <https://forskning.no/psykiske-lidelser-barn-og-ungdom-pedagogiske-fag-skole-og-utdanning/2012/05/tidlig-innsats>
- Holme, I. M., & Solvang, B. K. (1996). *Metodevalg og metodebruk*. (3. Utg.) Oslo: TANO
- ICD-10: Psykiske lidelser og atferdsforstyrrelser*. (2006). Oslo: Gyldendal Akademisk
- Kennair, L. E. O. (2018, 20. februar). *Introvert*. Hentet fra <https://snl.no/introvert>
- Kinge, E. (2015). *Utfordrende atferd i barnehagen*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Lund, I. (2012). *Det stille atferdsproblemet*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Løkken, G., & Søbstad, F. (2013). *Observasjon og intervju i barnehagen*. Oslo: Universitetsforlaget
- Nordahl, T., Sørli, M., Manger, T. & Tveit, A. (2005). *Atferdsproblemer blant barn og unge*. Bergen: Fagbokforlaget
- Ogden, T. (2015). *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Ogden, T. (2009). *Sosial kompetanse og problematferd i skolen*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Postholm, M., B. & Jacobsen, D., I. (2011). *Læreren med forskerblick – innføring i*

vitenskapelig metode for lærerstudenter. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Powell, D., Dunlap, G. & Fox, L. (2006). Prevention and Intervention for the Challenging Behaviors of Toddlers and Preschoolers. *Infants & Young Children*. Hentet 14. desember fra https://depts.washington.edu/isei/iy/powell_19.1_05.pdf

Sandgrind, S. W. (2018, 22. august). *Atferd er et språk som må leses av voksne*. Hentet 1. januar fra <https://www.barnehage.no/artikler/atferd-er-et-sprak-som-ma-leses-av-voksne/444212>

Skjolden, M. (November, 2009). ”*Da de forstod meg, ble alt så mye bedre*” – om barn med *utfordrende atferd* (Mastergradsoppgave, Universitet i Oslo). Hentet 15. desember fra <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/32218/Masteroppgave.pdf?sequence=2>

Utdanningsdirektoratet. (2017). *Rammeplan for barnehagen: Innhold og oppgaver*. Hentet 19. desember fra <https://www.udir.no/rammeplan>

Vedlegg

Vedlegg 1

Forespørsel om intervju

Kevin Smit

Stord, 01.11.18

Barnehagelærerstudent
Høgskolen på Vestlandet

Til

Søknad om å gjennomføre intervju

Jeg er ~~tre~~ tredjeårsstudent på barnehagelærerutdanningen ved Høgskolen på Vestlandet. For tiden jobber jeg med en bacheloroppgave i emnet barns utvikling, lek og læring med fordypning i utfordrende atferd. Jeg har valgt å studere hva barnehagelærere legger i begrepet utfordrende atferd og hvordan denne atferden kan håndteres.

Jeg vil be om samtykke til å intervjuer opptil to av deres barnehagelærere/pedagogiske ledere for å samle inn data til undersøkelsen min. Denne undersøkelsen tar utgangspunkt i barnehagelærerens egen oppfatning av temaet, og jeg ønsker å høre om barnehagelærerens erfaringer med temaet.

Det vil ta ca. 30-60 minutt å delta på intervjuet. Undersøkelsen er anonym, og det er frivillig å delta. Jeg kommer til å bruke båndopptaker for å fange opp de viktige elementene i intervjuet.

Datamaterialet jeg innhenter i undersøkelsen kommer bare til å bli brukt i bacheloroppgaven min der jeg vil analysere funnene og sammenlikne resultatene med annen forskning på dette området.

Etter at prosjektet er ferdig i Januar 2019 vil jeg makulere/slette alle svarene jeg har fått. Alle barnehagene som har deltatt kan, om de vil, få utdelt et eksemplar av oppgaven min.

Dersom dere lurer på noe, kan dere kontakte meg på telefon eller på mail.

Med vennlig hilsen

Kevin Smit
Mobil:

Email:

Vedlegg 2

Intervjuguide

Generell informasjon:

1. Hva slags barnehage jobber du i?
2. Hvor lenge har du jobbet som barnehagelærer?
3. Hvilken utdanning har du?
4. Hva slags avdeling/base jobber du på?
5. Hvilke aldersgrupper har du erfaring med?
6. Har du eventuelle andre relevante yrkeserfaringer?

Nøkkelspørsmål:

1. Hva legger du i begrepet utfordrende atferd?
2. På hvilke måter kan barn utfordre?
3. Finnes det barn som etter din mening utfordrer på avdelingen din?
 - 3.1 I så tilfelle: på hvilke måter utfordrer de?
 - 3.2 Har du noen tidligere erfaringer med utfordrende atferd? For eksempel fra en tidligere barnegruppe/barnehage.
4. Hvordan kan utfordrende atferd håndteres?
 - 4.1 Hvordan håndterer du utfordrende atferd på avdelingen din?
5. Hvordan jobber dere på avdelingen som et team for å finne tiltak til barn som utfordrer?
6. Har dere fokus på sosial kompetanse på avdelingen?
 - 6.1 I så tilfelle: Hvordan jobber dere med det?

Avslutningsspørsmål:

1. Er det noe annet du har lyst å trekke frem i forhold til temaet?
2. Eventuelt hvis jeg vil ha oppklaring i noe: Har jeg forstått det riktig at...?